

DİVAN MAHZENİNDE UYANDIRILMAYI BEKLEYEN DÖRT ŞAİR

Karden KARAKOÇ¹

ÖZET

Çeşitli şekil ve türlerdeki eserleri içinde barındıran ve kütüphanelerimizde çok sayıda örneklerine rastlanan mecmualar klasik Türk edebiyatının önemli kaynakları arasındadır. Mecmualar, divanı olmayan veya çeşitli sebeplerle divanı elde bulunmayan şairlerin şiirlerinin tespiti hususunda araştırmacılara imkân sağlamaktadır. Diğer taraftan mecmualar; divanı bulunan şairlerin mevcut divan nüshalarının dışında kalmış şiirlerini de içerebilmektedir. Mecmualarda, tezkirelerde veya biyografik kaynaklarda ismi bulunmayan şairlere rastlanması ve bazı mecmuaların şairler hakkında biyografik bilgi bulundurması mecmuaları biyografi çalışmaları için de önemli kılmaktadır. Bu gibi pek çok önemi haiz olan mecmualar üzerinde şimdiye kadar yapılan ve yapılmaya devam edilen çalışmalarla sahaya katkı sunulmaya devam edilmektedir.

Bu çalışmada Milli Kütüphane "06 Mil Yz A 3291" numarada kayıtlı şiir mecmuasında şiirleri bulunan; ancak tezkirelerde adlarına rastlanılmayan "Tâcirî, Haydaroglu, Karîni ve Şâlî" mahlaslı dört şair ve onların şiirleri ele alınmıştır. Tezkirelerde biyografisine rastlanmayan bu dört şairden "Şâlî" mahlaslı olan şairin "Pervâne Bey" ve "Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Maârif" adlı nazire mecmualarında da birer şiirinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu çalışmayla dört şair daha gün yüzüne çıkarılarak bilim dünyasının istifadesine sunulmuştur. Mecmuada, tezkirelerde dahi adı geçmeyen şairlerin şiirlerinin yer alması mecmuaların günümüz araştırmacıları için ne denli önemli birer kaynak olduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Mecmua, şair, Tâcirî, Haydaroglu, Karîni, Şâlî

¹ Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora öğrencisi, kardenkarakoc@yandex.com
ORCID:0000 0003 4383 7794.

FOUR POETS WAITING TO GET BROUGHT TO LIGHT IN DIVAN LITERATURE

ABSTRACT

Journals containing various types of literary works in themselves and many examples of which are found in our libraries are among the important sources of classical Turkish literature. Journals enable researchers to determine the poems of poets who do not have a divan or divan of whom is not available for various reasons. On the other hand, journals can also include the poems of poets having divan, which are outside of the existing divan copies. The fact that anonymous poets are encountered in journals, collection of biographies or biographical sources and that some journals have biographical information about poets make journals important for biography studies. The studies having been conducted up to now and still being conducted on such important journals continue to contribute to the field.

In this study, four poets nom de guerre of whom are "Taciri, Haydaroğlu, Karini and Şali", whose poems are registered in the National Library with the number of "06 Mile Yz A 3291"; however whose names are not found in the collection of biographies and their poems are discussed. It has been determined that among these four poets, the poet nom de guerre of whom is "Şali" has one poem in similar journals called "Pervane Bey" and Mecmu 'atu'l-Letaif and Sandukatü'l Maarif. With this study, four poets were brought to light and made available to the science world. The fact that the poems of the poets, names of whom are not even mentioned in the collection of biographies are included in this journal is of vital importance as it shows how important resources the journals are for today's researchers.

Key Words: Journal, poet, Taciri, Haydaroğlu, Karini, Şali

Giriş

Mecmualar, klasik Türk edebiyatının önemli kaynakları arasındadır. Mecmuaların kaynak olarak değerlendirilmesindeki belirleyici etken, mecmuaların divan sahibi şairlerin çeşitli nedenlerle divan nüshasına girmemiş şiirlerini ve divan tertip etmemiş veya divan tertip ettiği halde şu an divanı elde bulunmayan şairlerin şiirlerini içinde barındırmasıdır. Diğer taraftan mecmualar, tezkirelerde veya tarihî ve biyografik kaynaklarda adına rastlanmayan şairlerin varlığından haberdar olmamızı sağlaması açısından edebiyat araştırmacıları için vazgeçilmez kaynaklardandır. 1500'den fazla mecmuayı gözden geçirdikten sonra mecmularla ilgili çok sayıda makale kaleme alan Yaşar Aydemir, mecmualardaki biyografik bilgiler ve bu bilgilerin biyografi çalışmalarına katkılarını maddeler hâlinde şu şekilde sınıflandırmıştır:

1. Şairin bizzat hayatı hakkında verilen veya aktarılan bilgiler,
2. Daha önce tezkirelerde adına rastlanmadığı halde ilk defa mecmualarda ismi geçen şair ya da yazarlar,
3. Başka kaynaklarda bulamadığımız yeni türler, eserler, şiirler,
4. Şairlerin birbirleriyle olan özel ilişkilerine dair bilgi ve belgeler,
5. Nazirelerle şairler arasında kurulan ilişkiler ve şairin edebî kişiliğinin oluşumuna ait ipuçları. (2011: 89).

06 Mil Yz A 3291 numaralı mecmuada tezkirelerde yer almayan yeni şairler vardır. Tezkirelerde adına rastlanmayan "*Şâli, Tâcirî, Haydaroglu ve Karîni*" mahlaslı dört şairin şiirini içinde barındıran ve bu çalışmaya kaynak olan 06 Mil Yz A 3291 numaralı şiir mecmuasının müstensih ve istinsah tarihine ilişkin mecmua üzerinde herhangi bir bilgi yoktur. Mecmuanın yazı stili baştan sona aynı olduğu için aynı kişi tarafından tertip edildiği düşünülmektedir. 74 varaktan oluşan mecmua bazı kişi isimlerinin yer aldığı "*şuhûdu'l-hâl*" ile başlamaktadır. Orta hacimli olarak değerlendirebileceğimiz mecmua, şair çeşitliliği açısından zengindir. Mecmuada 111 farklı şaire ait 365 şiir vardır. Mecmuadaki 11 şiirin ise başlığı ve mahlası olmadığı için kime ait olduğu tespit edilememiştir. Mecmua, söz konusu 11 şiirle birlikte toplam 376 şiirden oluşmaktadır. Mecmuada çoğunluğu 16. yüzyıl olmakla birlikte 14, 15 ve 17. yüzyılda yaşayan şairlerin şiirlerine yer verilmiştir. Mecmuadaki şiirlerin en geç 17. yüzyıla tarihlendirilmiş olması mecmuanın 17. yüzyılda tertip edilmiş olabileceği kanaatini oluşturmaktadır. Mecmuada şiirler sıralanırken belirli bir düzen yoktur; ancak mecmuanın bazı kısımlarında nazire şiirler, zemin şiir ve nazire şiir belirtilmeksizin arka arkaya sıralanmıştır. Mecmuada nazire şiirlerin oranı %12,5'tir. Aruz ve hece ölçüsünün birlikte kullanıldığı mecmua tamamen manzum parçalardan oluşmuş ve gazel, kit'a, tahmis, muhammes, müseddes, müsemmen, terci-i bent, tesdis gibi çeşitli nazım şekilleri kullanılmıştır. Mecmuada şiirlerin büyük çoğunluğunun başında nazım şekli ve şairin adı birlikte verilmiştir. Bu durum mecmuada şiirleri bulunan şairlerin kimliğini tespit etmede kolaylık sağlamıştır.

06 Mil Yz A 3291 numaralı mecmua divanı olan şairlerin divanı dışında kalan şiirleri barındırmaktadır. Söz konusu mecmua tez çalışması² dışında farklı çalışmalara konu olmuştur. Mecmuada şairlerin divanının dışında kalan şiirleri üzerine üç ayrı makale çalışması yapılmıştır³ Mecmuada tarihî vesika değeri olan Şah Süleyman ve Şah Tahmas'ın birbirine yazdığı manzum tarzdaki atışma ise iki ayrı makaleye konu olmuştur.⁴ Mecmuada, divan tertip etmeyen veya çeşitli sebeplerle divanı elde bulunmayan şairlerin şiirleri de vardır. Bu bağlamda mecmua, günümüzde araştırmacıların zaman zaman başvurduğu divançe teşkil etme çalışmalarına da kaynaklık edebilecek hüviyettir.

Mecmuada şura tezkirelerinde adına rastlanmayan “Şâlî, Tâcirî, Haydaroglu ve Karînî” mahlasıyla kayıtlı dört şairin şiiri vardır. Mecmuada üzerinde bir tez çalışması⁵ yapılmıştır. Tez çalışması bittikten sonra mecmuada bulunan söz konusu dört şair, başta tezkirelerde aranmış ve tezkirelerde bu mahlaslarda şairlere ulaşılamamıştır. Mecmualarda, tezkirelerde adına rastlanılmayan şairlerin şiirlerine yer verilmesi ve bazı mecmuaların biyografik bilgiler içermesinden dolayı dört şair, mecmualarda⁶ araştırılmaya başlanmış ve iki farklı mecmuada daha Şâlî mahlasıyla kayıtlı şiirlere rastlanılmıştır. Taradığımız mecmualarda Tâcirî, Haydaroglu ve Karînî mahlasıyla kayıtlı bir şiire ise ulaşılamamıştır. Çalışmamızda dört şairin 06 Mil Yz A 3291 numaralı mecmuada bulunan şiirleriyle Şâlî'nin “Pervâne Bey” ve “Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Maârif” adlı nazire mecmualarında tespit ettiğimiz iki şiiri verilmiş ve eldeki şiirlerden hareketle bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Dört şaire ait tespit ettiğimiz şiirler şunlardır:

1. Şâlî

06 Mil Yz A 3291 numaralı mecmuanın 16b-17a vараğında “müseddes-i Şâlî” başlığıyla kayıtlı bir müseddes vardır. Beş bend olan müseddesin son bendinde “Şâlî” mahlası kullanılmıştır. Aruzun “Fe'ilâtün Mefâ'ilün

² Karakoç, Karden (2019). *Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3291 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının Transkripsiyonlu Metni ve Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi'ne (Mestap) Göre Tasnifi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

³ Karakoç, Karden (2020), 16. Yüzyıl Şâiri Hayretî'nin Yayınlanmamış İki Gazeli ve Bu İki Gazel Üzerine Değerlendirmeler, *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, C.5, S.1, s.15-38.

Karakoç, Karden (2020), Bir Şiir Mecmuasında Tespit Edilen Nesîmî'nin Bilinmeyen Gazelleri, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, s.43-55.

Kesik, Beyhan, Zehra Pehlivan, Emre Şengül (2015). “Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Muhibbî'nin Yayınlanmamış Şiirleri”, *International Journal of Language Academy*. V. 3/1, s.361-373.

⁴ Kesik, Beyhan (2015). “Kanunî'nin Şah Tahmasb'ın Gazeline Cevabı”, *Sobider- Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal Of Social Science*, S. 2, s.203-210.

Çınarcı, Mehmet Nuri (2015). “Söz Meydanında İki Hükümdar: Kanunî Sultan Süleyman'ın ve Şah Tahmasb'ın Müşâ'aresi”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 8, s.187-210.

⁵ Karakoç, Karden (2019). *Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3291 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının Transkripsiyonlu Metni ve Mecmuaların Sistemik Tasnifi Projesi'ne (Mestap) Göre Tasnifi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

⁶ “Şâlî, Tâcirî, Haydaroglu ve Karînî” mahlaslı şairler Yök Tez'de (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tarama.jsp>) yüklü, şiir mecmualarıyla ilgili iki yüz civarında tez çalışmasında ve ulaşılabildiğimiz el yazması mecmualarda taranmıştır.

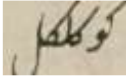
Fe'ilün(Fa'lün)" kalıbıyla yazılan mütekerrir müseddeste tasavvufî aşk konu edilmiştir. Söz konusu müseddes, şöyledir:

Müseddes-i Şalî

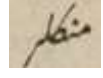
Fe' ilātün Mefā' ilün Fe' ilün (Fa' lün)

Ḳaddüni lām idüp kemān eyle
Tīr-i ' aşğa özüñ nişān eyle
Pes iki ' ālemi bir ān eyle
Şānuña sen bu şānı şān eyle
Ḳoma bülbül ḳoma fiğān eyle
' Aşkı ' ālemde dāstān eyle

Rūḥuñı cismüñ üzre cān eyle

⁷ mülkini emān eyle

⁸ efkārüñı yalan eyle

Derd ile ḳaddüni kemān eyle
Ḳoma bülbül ḳoma fiğān eyle
' Aşkı ' ālemde dāstān eyle

Öldürüp nefsin bī-emān eyle⁹
Remzüñi kendüñe zebān eyle
Mürşide uy tenüñi ḥān eyle
' Aşğ ile kendüñi nihān eyle
Ḳoma bülbül ḳoma fiğān eyle
' Aşkı ' ālemde dāstān eyle

Zīkr-i Ḥaḳḳa dilüñ revān eyle
Şānuñı daḥı bī-nişān eyle
Mülk-i ' aşğa kendüñi ḥān eyle¹⁰
Sırrı ' aşkı bize beyān eyle
Ḳoma bülbül ḳoma fiğān eyle
' Aşkı ' ālemde dāstān eyle

Ḥāne-i ' aşkı eyleyen nālān
Rām idüp rūḥ eyledi yārān
Şalīyā eyle sırruñı seyrān
Gözlerüñ yaşını idüp bārān

Ḳoma bülbül ḳoma fiğān eyle

' Aşkı ' ālemde dāstān eyle (Karakoç, 2019: 99-100)

⁷Bu kısım okunamadığı için mecmuadaki şekli alınmıştır.

⁸Bu kısım okunamadığı için mecmuadaki şekli alınmıştır.

⁹Vezin tutarsız.

¹⁰Vezin tutarsız.

Bazı mecmuaların taranması neticesinde Pervâne Bey Mecmuası'nda¹¹ “Şâlî” mahlasıyla kayıtlı bir gazel tespit edilmiştir. Gazelin başlığındaki “Nazîre-i Şâlî” mahlasında ise “Şâlî” yazmaktadır. Başlıkta da belirtildiği gibi Şâlî'nin bu gazeli naziredir. Şâlî, söz konusu gazelini Adlî'nin (Sultan II. Beyazıt):

Gün yüzüñ maşşûd-i dil vaşluñ kitâb-i kâfiye

Ruğlaruñ mışbâhî zû metn-i lebüñdür şâfiye (Gıynaş 2017: 2547).

matlalı gazeline nazire olarak yazmıştır. Şâlî'nin, Pervâne Bey Mecmuası'ndaki gazeli şöyledir:

Nazîre-i Şâlî

Çün yiter cânâ baña ' ışkuñ kitâbı kâfiye

Pes ne maşşûdum benüm mışbâh ü zû yâ şâfiye

Ger dilerseñ idesin âyîne-i idrâki pāk

Zâhidâ ço hây ü hüyü düş şarâb-i şâfiye

Mest olup çanum içerse şu yirine gözlerüñ

Her ğubârüm haşre dek dir aña şıhâ ' âfiye

Va' de-i vaşl itdügince ' âşıkâ meh-pâreler

Ol raķīb-i rû-siyeh niçün düşer ki nâfiye

Baş açuķ bir yügrükidür ' arşa-i nazmuñ bugün

Esb-i şab' -i **Şâlî**'ye taşsın ü sâbâş âfiye (Gıynaş 2017: 2548)

“Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Maârif” adlı mecmuada¹² da “Şâlî” mahlasıyla kayıtlı bir gazel bulunmaktadır. Gazelin başlığında “Şâlî- Mevlevî” yazmaktadır. Başlıktan hareketle Şâlî'nin Mevlevî bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Şâlî'nin gazelinin bir, iki ve dördüncü beytinde geçen “Şâmî” ismi divan edebiyatında “Şâmî” mahlaslı bir şairi işaret etmektedir. *Mecmû'atü'l-Letâif*'te Şâmî başlığıyla kayıtlı bir gazelin olduğu ve çok sayıda gazelin içinde de “Şâmî” isminin geçtiği görülmektedir. Tezkirelerde “Şâmî” mahlasını kullanan iki şair vardır. Bunlardan biri Şamlıoğlu Mustafa adıyla şöhret bulan ve II. Beyazıt döneminde¹³ sancakbeyi görevinde bulunan Şâmî mahlaslı şairdir. Diđeri ise Mustafa adında II. Selim döneminde Çivizâde Mahmut Çelebi'nin

¹¹Gıynaş, Kamil Ali (2017). *Pervâne Bey Mecmuası*, Ankara: KTB. Yayınları, www.kulturturizm.gov.trhttp://ekitap.kulturturizm.gov.tr. [Erişim tarihi: 10.05.2020].

¹²Gürbüz, İncinur Atik (2018). *Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Maârif (İnceleme-Tenkitli Metin-Şair ve Şiir Dizini)*, Ankara: KTB. Yayınları, www.kulturturizm.gov.trhttp://ekitap.kulturturizm.gov.tr. [Erişim tarihi: 10.05.2020].

¹³Şâmî, II. Beyazıt'ın yakın çevresinde olan bir şairdir. Detaylı bilgi için bkz. İpekten, Haluk (1996), *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB Yayınları, s.47.

tavsiyesiyle saraya giren ve saray gılmanlarından olan Şâmî mahlaslı şairdir. Amasya sancakbeyliği yapmıştır.¹⁴ Mecmû'atü'l-Letâif'te Şâmî'nin şiirinin başlığında “Şâmî-i Cevân-ı Dil-Sitân ez-Rûy-ı İ'tizâr Berây-ı Hod Gofî”¹⁵ yazmaktadır. Bu başlıkla kullanılan “cevân” sıfatıyla müstensih şairin yaşını kastedebileceği gibi “cevân” sıfatını yergi maksadıyla da kullanmış olabilir. Söz konusu başlıkta eğer müstensih diğerine göre daha genç olan Şâmî'yi kastetmişse bu şairin II. Selim döneminde Çivizâde Mahmut Çelebi'nin tavsiyesiyle saraya giren ve saray gılmanlarından olan Şâmî mahlaslı şair olduğu söylenebilir. Eğer müstensih “cevân” sıfatını yergi amaçlı kullandıysa¹⁶ kastettiği şair, II. Beyazıt döneminde yaşayan Şâmî olabilir. Şâlî'nin Pervâne Bey Mecmuası'ndaki gazelinin Adlî'nin (II. Beyazıt) gazeline nazire olması ve Şâlî'nin Mecmû'atü'l-Letâif'deki aşağıdaki gazelinde “Şâmî” ismindeki şairi alaya alması, Mecmû'atü'l-Letâif'teki Şâmî'nin II. Beyazıt dönemi şairlerinden olabileceğini akla getirmektedir.

Şâlî'nin Mecmû'atü'l-Letâif'teki gazeli şöyledir:

Şâlî-i Mevlevî

Yalmanurmuş beni öldürmege tîğ-i Şâmî
'Acabâ göstere mi Hâk bize ol eyyâmı

Bir yalın yüzlü güzel Şâmî dil-âver tîğün
Çalışur başumuz almağa idüp ikdâmı

Toğmadı başuma gün şâm-ı ğam-ı hecründe
Ey efendi koduñ ayakda bu ben nâ-kâmı

Nice şerh eyleye dil şâm-ı firâkuñ elemin
Âhir olmaz irişür rûz-ı kıyâmet Şâmî

Şâlîyi vaşluña irgürmeden öldürme şehâ
Hayfdur görsün efendi қо hele bayramı (Gürbüz, 2018: 926)

06 Mil Yz A 3291 numaralı mecmua, Pervâne Bey ve Mecmû'atü'l-Letâif adlı mecmuada birer şiiri bulunan Şâlî'nin üç şiirine bakılarak şairin edebî şahsiyetine yönelik bazı çıkarımlarda bulunabilir. Bu çıkarımlar, şu şekildedir:

Şâlî; gazel ve müseddes gibi nazım şekillerini kullanarak şiirler yazmaktadır.

¹⁴Şâmî mahlaslı şairler hakkında detaylı bilgi için bkz. (İsen 2017: 75; Sungurhan, 2017: 459; İpekten, Kut ve dğr., 2017: 48; Açıkgöz, 2017: 190).

¹⁵(Gürbüz 2018: 930)

¹⁶İncinur A. Gürbüz, “cevân” sıfatının yergi amaçlı kullanıldığını dile getirmektedir. Bkz. GÜRBÜZ, A. İncinur (2011), “Bir Şiir Mecmuasındaki Hicivli Söyleyişler” *Turkish Studies*, Volume 6, Issue 2, s. 87-94.

Şâîî, aşağıdaki beyitte Şâmî mahlaslı şairden alaycı bir şekilde söz etmektedir. Dolayısıyla şair, şiirlerinde zaman zaman yergiye yer vermektedir.

Yalmanurmuş beni öldürmege tîğ-i Şâmî

‘Acabâ göstere mi Hâk bize ol eyyâmı

Şâîî, 06 Mil Yz A 3291 numaralı mecmuada aşağıda bir bendi verilen müseddesinde tasavvufî aşkı konu edinmiştir. Bu bağlamda şairin, şiirlerinde ilahî ve beşerî aşkı terennüm ettiği söylenebilir.

Zîkr-i Hâkka dilûn revân eyle

Şânuñı dañı bî-nişân eyle

Mülk-i ‘aşka kendüñi hân eyle¹⁷

Sırrı ‘aşkı bize beyân eyle

Çoma bülbül çoma fiğân eyle

‘Aşkı ‘âlemde dâstân eyle

Şâîî, Pervâne Bey Mecmuası’ndaki gazelinin son beytinde;

Baş açuk bir yügrükidür ‘arşa-i nazmuñ bugün

Esb-i tab‘-i Şâîî’ye tañsîn ü sâbâş âfiye (Gıynaş 2017: 2548)

kendisinin şiir söylemede kabiliyetli olduğunu dile getirmekte ve şiirlerini övmektedir. Bu bağlamda şairin kendi şiirini ve şairliğini yetkin gördüğünü söylemek mümkündür.

2.Tâcirî

Mecmuada şiiri bulunmasına rağmen tezkirelerde adına rastlanmayan diğer bir şair Tâcirî’dir. Mecmuanın 62b-63a varağında arka arkaya sıralanan Tâcirî’ye ait iki gazel vardır. Bu gazellerin her ikisinin başlığındaki “Gazel-i Tâcirî”, mahlasında ise “Tâcirî” yazmaktadır. Gazellerin başlığında veya mecmuanın herhangi bir yerinde “Tâcirî” ile ilgili bir bilgi yoktur. Müstensihin mecmuada Tâcirî’nin iki gazeline birden yer vermesi ve iki gazelin de başlığında ve mahlasında Tâcirî adını kullanması divan edebiyatında bu mahlasta bir şairin varlığını kuvvetlendirmektedir.

Söz konusu gazellerden ilki şöyledir:

¹⁷Vezin tutarsız.

Ġazel-i Tâcirî

Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilâtün Fâ' ilün

Ġamdan öldüm sâkiyâ gelsün şarâb eglenmesün
Oldı baĠrum nâr-ı firâtle kebâb eglenmesün

Var haber ilt ey şabâ dil mülkinüñ şâhına kim
Geldi Ġam ' askerleri kıldı harâb eglenmesün

Eşk-i çeşmüm şol kadar aqđı firâq-ı yâr ile
Ser-te-ser ' âleme yüzün dutdı âb eglenmesün

Künc-i zülmetde şevâbın kaşd idüp kırtarmaĠa
Feth-i bâb olsun baña ol âfitâb eglenmesün

Tâcirî kim ki nazîre dirse işbu şî' irüme
Gelsün imdi durmasun virsün cevâb eglenmesün (Karakoç, 2019: 283-284)

Tâcirî'nin gazelin son beytinde şiirine nazire yazacakların çabucak yazmasını istemesinden hareketle söz konusu gazelin zemin şiir olması ve bu gazele başka şairlerin nazire yazmış olabileceği ihtimal dâhilindedir. Ayrıca şairin, şiirine nazire yazılmasını istemesi, kendi şiirini ve şairliğini yetkin görmesi olarak açıklanabilir. Aşk, şarap, eğlence konusunun ele alındığı gazelin ahenkli bir yapısı, okunduğunda kulağa hoş gelen bir yanı vardır.

Hamamlar, hamamlarla ilgili unsurlar ve hamamlarda görülüp yaşananların anlatıldığı nazım türüne hammâmiyye denir. Divan edebiyatında tamamen hamamı konu alan ve hammâmiyye olarak adlandırılan müstakil şiirlerin yanında çeşitli nazım şekilleriyle yazılmış şiirlerin içinde hamamla ilgili unsurların işlendiği beyitler de vardır. İlk örnekleri 15. yüzyılda verilen hammâmiyyeler 16. yüzyılda büyük rağbet görmüş, daha sonraki yüzyıllarda azalarak varlığını devam ettirmiştir. 18. yüzyıldan sonra hamamların evlere girmeye başlamasıyla hammâmiyyeler şairler tarafından çok az tercih edilen bir tür haline gelmiştir. Değişik nazım şekillerinin kullanıldığı hammâmiyyelerde en çok gazel nazım şekli tercih edilmiştir.¹⁸ Mecmuada, Tâcirî'nin hammâmiyye türünde bir gazeli vardır. Gazel, sevgilinin hamama gelmesiyle başlamakta ve gazelde baştan sona kadar hamam ve hamamda yaşanan olaylar anlatılmaktadır. Dolayısıyla Tâcirî'nin bu gazeli müstakil bir hammâmiyye olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu gazel, şöyledir:

¹⁸Hammamiyye türü ile ilgili en kapsamlı çalışmayı Yunus Kaplan yapmıştır. Yazar; divan, mecmua gibi kaynaklardan 95 şairin 124 hammamiyyesini tespit etmiştir. Tâcirî'nin hammamiyye türündeki şiiri sözü edilen çalışmada yoktur. Hammamiyyeler hakkında detaylı bilgi için bkz. Kaplan, Yunus (2015). *Klasik Türk Edebiyatında Hammâmiyyeler*, Akçağ Yayınları, Osmaniye.

Ġazel-i Tācirī

Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilātün Fā' ilün

Bir seher hāmmāma kavlı itdi benümle ol perī
Çok dolandım intizār ile o mäh[dan] ötüri

Ġarşudan doğdı güneş gibi seherden çün nigār
Girdi hāmmāma benümle ol güzeller serveri

Kim ki hāmmām içre gördi ol perī didigümi
Mäh-ı bedr inmiş yire kim cāmlar gö[z]güleri

Nūra ġarġ oldu tenüm hālvet içinde zāhidā
Ġuşşa vü ġamdan hemān oldu o demde dil berī

O sehī sīmīn-beden bu deñlü çün kıldı vefā

Tācirī oldum ben anuñ cān [u] dilden çākeri (Karakoç, 2019: 284)

3. Haydaroglu

Mecmuanın 7b-8a varağında kayıtlı gazelin başlığındaki “Gazel-i Haydaroglu” mahlasında ise “Haydaroglu” yazmaktadır. Tezkireler ve taradığımız mecmularda bu mahlasta bir şaire rastlanılmamıştır. “*Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün Mefâ'ilün*” vezniyle yazılan gazelin üç, dört ve beşinci beytinin kafiyeleri farklılık göstermektedir. Bu sorunun, mecmuanın müstensihinden mi yoksa şairin kendisinden mi kaynaklı olduğu belli değildir. Şairlerin vezin, kafiye gibi hususlarda hassas davranıp kolay kolay hata yapmadıklarını göz önünde bulundurduğumuzda bu sorunun şairden kaynaklanmadığını söylemek mümkündür. Gazelde tasavvufi aşk konu edilmiştir. Söz konusu gazel, şöyledir:

Ġazel-i Ġaydaroglu

Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün Mefâ' ilün

Bu cānuñ şāhibin yā Rab cihānda müstedām eyle
Müdām-ı gül gibi güldür hemişe şād u kām eyle

Beġā dünyāda yā Rab sen durağın eyle gül cennet
Bu ben āşüfte miskīn āña kemter-i ġulām eyle

Yañağı taze güllerin hazāndan şaklı kıl yā Rab

Ço nālān eylesün bülbül cemālin gülsitān eyle

Anı sevmeyeni qahr it belā vü derd ü miñnetle

Cehennem kıl mekānını aña her dem ‘azāb eyle

Bu **Haydaroğlu[nuñ]** Haqqa niyāzı her dem oldur kim

Revā kıl hācetin yā Rab du‘āsin müstecāb eyle

4. Karîñî

Mecmuanın 61a varağında bir gazeli bulunan Karîñî mahlaslı şairin ismine tezkirelerde ve taranan bazı mecmualarda rastlanılmamıştır. Gazelin başlığındaki “Gazel-i Karîñî” mahlasında ise “Karîñî” yazmaktadır. “Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün” vezniyle yazılan gazelde aşk konusu ele alınmış, Arapça ve Farsça tamlamalara çok az yer verilmiştir. “İnsâfa gel-, mazlûmun âhından sakın-, gözün yaşını sel et-, meded,” gibi halk söyleyişlerine yer verilen gazelin akıcı ve anlaşılır bir dili vardır. Söz konusu gazel, şöyledir:

Ġazel-i Ķarîñî

Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün Mefâ’îlün

Helāk oldum nedür cānā bu fūrkatler cüdālıqlar
N’olaydı olmayadı āh ezelden āh ezelden āşinālıqlar

Belā bahırına ğarq oldum meded ey Hızır-ı devrānum
Gözüm yaşını seyl itme demidür dil-rübālıqlar

Baña yār olmaduñ gitdüñ niçün gelmezsin inşāfa
Ben öldüm hey benüm ‘ömrüm nedür bu bî-vefālıqlar

Şağın mazlûmuñ āhından bilürsin pāyidār olmaz
Efendüm bu güzelliğler begüm bu pādışāhlıqlar

Şuçın ‘afv eyle **Ķarîñî** ka puña yüz süre geldi
Bilürsin kim ider gülşende bülbül hoş-nevālıqlar

SONUÇ

06 Mil Yz A 3291 numaralı şiir mecmuasında tezkirelerde adına rastlanmayan “Şâlî Tâcirî, Haydaroglu ve Karînî” mahlasıyla kayıtlı dört şair vardır. Mecmuada Şâlî, Haydaroglu ve Karînî'nin birer Tâcirî'nin ise iki şiiri mevcuttur.

“Pervâne Bey” ve “Mecmû'atü'l-Letâif ve Sandûkatü'l-Maârif” adlı nazire mecmualarında “Şâlî” mahlaslı şairin birer şiir daha tespit edilmiştir. Böylelikle mecmualarda Şâlî mahlaslı şiir sayısı 3'e çıkmıştır. Üç farklı mecmuada Şâlî mahlasıyla kayıtlı üç farklı şiirin varlığı klasik Türk edebiyatında “Şâlî” mahlaslı bir şairin veya birden fazla şairin varlığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda üç farklı mecmuada “Şâlî” mahlası aynı mahlası kullanan farklı şairleri gösterebileceği gibi “Şâlî” mahlaslı tek bir şairi de gösterebilir. Bu konuda kesin bir çıkarımda bulunmak şu anki bilgilerle mümkün değildir. Mecmû'atü'l-Letâif'te Şâlî mahlaslı şairin şiirinin başlığında yazan “Şâlî-i Mevlevî” ibaresi söz konusu şairin Mevlevî zümresinden olduğunu kayıt altına almakla birlikte şairin biyografik bilgisini içermesi açısından önemli bir bilgi hüviyetindedir.

Mecmû'atü'l-Letâif adlı mecmuada Şâlî mahlaslı şairin gazelinin içinde geçen “Şâmî” adı tezkirelerde kayıtlı 16. yüzyılda yaşamış bir divan şairini işaret etmektedir. Şâlî'nin gazelindeki ifadelerden anlaşıldığına göre iki şair arasında bir çatışma olması muhtemeldir. Şâmî'nin yaşadığı yüzyıl gözönüne alındığında “Şâlî” mahlaslı şairin 16. yüzyıl veya sonrasında yaşayan bir divan şairi olduğu kanaati oluşmaktadır.

Şâlî'nin Pervâne Bey Mecmuası'ndaki gazeli ise Adlî'nin (II. Beyazıt) gazeline yazılmış bir naziredir. Gerek II. Beyazıt'ın yaşadığı yüzyıl gerek Şâlî'nin şiirlerinin bulunduğu üç farklı mecmuanın çoğunlukla 16. yüzyılda yaşamış şairlerin şiirlerini içermesi Şâlî'nin 16. yüzyılda yaşamış olabileceği ihtimalini kuvvetlendirmektedir. Ayrıca Şâlî'nin nazire yazdığı şairlere bakarak onun kimlerle meşk edip hangi şairleri beğendiği, şairler arasındaki etkileşim gibi hususlarda çıkarımda bulunabilir.

Mecmuada Tâcirî mahlaslı şairin biri hammâmiyye türünde olmak üzere 2 gazeli bulunmaktadır. Müstensihin mecmuada Tâcirî'nin iki şiirine yer vermesi bu mahlasta bir şairin varlığını daha da pekiştirmektedir. Karînî ve Haydaroglu mahlaslı şairlerin ise mecmuada birer gazeli bulunmaktadır. Tezkireler dışında taradığımız bazı mecmualarda “Tâcirî, Haydaroglu ve Karînî” mahlasını kullanan şairlerin şiirine ulaşamamıştır. Kütüphanelerde çalışılmayı bekleyen çok sayıda mecmuanın varlığını göz önünde bulundurursak söz konusu şairlerin şiirlerine herhangi bir mecmuada tesadüf edilmesi olası bir durumdur.

KAYNAKLAR

- Açıkgöz, Namık (2017). *Riyâzü’ş-Şu’arâ*, Ankara: KTB. Yayınları, e kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/54137,540229-riyazu39s-suarapdfpdf.pdf?0>[Erişim Tarihi:13.09.2020].
- Aydemir, Yaşar (2011). “Biyografi Kaynağı Olarak Mecmualar”, *Prof. Dr. Mustafa İsen Adına Uluslararası Klasik Türk Edebiyatında Biyografi Sempozyumu Bildirileri Kitabı*, Grafiker Yayınları, Ankara, s. 87-100.
- Çınarcı, Mehmet Nuri (2015). “Söz Meydanında İki Hükümdar: Kanunî Sultan Süleyman’ın ve Şah Tahmasb’ın Müşâ’aresi”, *Tarih Okulu Dergisi*, S. 8, s.187-210.
- Gıynaş, Kamil Ali (2017). *Pervâne Bey Mecmuası*, Ankara: KTB. Yayınları, www.kulturturizm.gov.tr<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>. [Erişim tarihi: 10.05.2020].
- Gürbüz, İncinur Atik (2011). “Bir Şiir Mecmuasındaki Hicivli Söyleyişler” *Turkish Studies*, Volume 6, Issue 2, s. 87-94.
- Gürbüz, İncinur Atik (2018). *Mecmû’atü’l-Letâif ve Sandûkatü’l-Maârif (İnceleme-Tenkitli Metin-Şiir ve Şiir Dizini)*, Ankara: KTB. Yayınları, www.kulturturizm.gov.tr<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr>. [Erişim tarihi: 10.05.2020].
- İpekten, Haluk (1996). *Divan Edebiyatında Edebî Muhitler*, MEB Yayınları.
- İpekten, Haluk; Kut Günay; İsen M; Ayan H; Karabey T. (2017), *Sehî Beg Heşt Bihişt*, Ankara: KTB Yayınları, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/56165,hest-bihistpdf.pdf?0> [Erişim tarihi: 12.04.2020].
- İsen, Mustafa (2017). *Künhü’l-Ahbâr’ın Tezkire Kısmı*, KTB Yayınları, <https://ekitap.ktb.gov.tr/Eklenti/55739,kunhul-ahbarin-tezkire-kismpdf.pdf?0> [Erişim tarihi: 12.04.2020].
- Kaplan, Yunus (2015). *Klasik Türk Edebiyatında Hammâmiyyeler*, Akçağ Yayınları, Osmaniye.
- Karakoç, Karden (2019). *Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 3291 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının Transkripsiyonlu Metni ve Mecmuaların Sistematik Tasnifi Projesi’ne (Mestap) Göre Tasnifi*, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Osmaniye: Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karakoç, Karden (2020). 16. Yüzyıl Şâiri Hayretî’nin Yayımlanmamış İki Gazeli ve Bu İki Gazel Üzerine Değerlendirmeler, *The Journal of Turkic Language and Literature Surveys (TULLIS)*, C.5, S.1, s.15-38.
- Karakoç, Karden (2020). Bir Şiir Mecmuasında Tespit Edilen Nesîmî’nin Bilinmeyen Gazelleri, *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C.1, S.2, s.43-55.
- Kesik, Beyhan (2015). “Kanunî’nin Şah Tahmasb’ın Gazeline Cevabı”, *Sobider- Sosyal Bilimler Dergisi / The Journal Of Social Science*, S. 2, s.203-210.
- Kesik, Beyhan, Zehra Pehlivan, Emre Şengül (2015). “Bir Şiir Mecmuasından Hareketle Muhibbî’nin Yayımlanmamış Şiirleri”, *International Journal of Language Academy*. V. 3/1, s.361-373.

Mecmua, Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, 06 Mil Yz A 3291.

Sungurhan, Aysun (2017). *Tezkîretü'ş-Şu'arâ* Ankara: KTB. Yayınları,
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/183504/kinalizade-hasancelebi-tezkiretus-suara.html>. [Erişim tarihi:
12.04.2020].

